

Pedagogical trends in the Aegean

Vol 5, No 1 (2011)

Τεύχος 5

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο
διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Τεύχος, 5 Μάϊος 2011

Η αξιοποίηση των σχολικών βιβλίων στην
εκπόνηση δημιουργικών εργασιών στο Ενιαίο Λύ-
κειο

Ευάγγελος Ι. Μανωλάς, Ιωάννης Ε. Θεοδωρόπουλος

doi: [10.12681/revmata.31094](https://doi.org/10.12681/revmata.31094)

Copyright © 2022, Ευάγγελος Ι. Μανωλάς, Ιωάννης Ε.
Θεοδωρόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Μανωλάς Ε. Ι., & Θεοδωρόπουλος Ι. Ε. (2022). Η αξιοποίηση των σχολικών βιβλίων στην εκπόνηση δημιουργικών εργασιών στο Ενιαίο Λύ-κειο. *Pedagogical Trends in the Aegean*, 5(1), 31–37. <https://doi.org/10.12681/revmata.31094>

Η αξιοποίηση των σχολικών βιβλίων στην εκπόνηση δημιουργικών εργασιών στο Ενιαίο Λύκειο

Ευάγγελος Ι. Μανωλάς¹, Ιωάννης Ε. Θεοδωρόπουλος²

emanolas@fmenr.duth

graspetepa@otenet.gr

Abstract

This paper, after a brief presentation of the legal framework regarding the writing of creative essays in the unified upper secondary school, (1) identifies and analyzes some reasons for the use of school textbooks as sources for creative essays and (2) reveals some elements from textbooks used in the last year of studies in the unified upper secondary school, which can be exploited by the student in the writing of creative essays. In particular, the suggestions put forward in this paper for the writing of creative essays, as these emerge from specific textbooks, reflect the progress which has been made in recent years regarding the upgrading of the quality of school textbooks but, at the same time, they call for new and productive ways in which these books can be used.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία, μετά από συνοπτική παρουσίαση του νομοθετικού πλαισίου για την εκπόνηση δημιουργικών εργασιών στο Ενιαίο Λύκειο (1) επισημαίνει και αναλύει μερικούς λόγους για τη χρησιμοποίηση των σχολικών βιβλίων ως πηγών σε δημιουργικές εργασίες και (2) αναδεικνύει ορισμένα στοιχεία από βιβλία της Γ' τάξης του Ενιαίου Λυκείου, που μπορούν να αξιοποιηθούν από το μαθητή κατά τη συγγραφή δημιουργικών εργασιών. Ιδιαίτερα δε οι προτάσεις για δημιουργικές εργασίες, όπως αυτές αντλούνται από συγκεκριμένα εγχειρίδια, αντανακλούν την πρόοδο που έχει επιτευχθεί τα τελευταία χρόνια, όσον αφορά αναβάθμιση της ποιότητας των σχολικών βιβλίων, συνάμα όμως δημιουργούν ερεθίσματα για νέες, γόνιμες προσεγγίσεις των σχολικών βιβλίων.

Λέξεις κλειδιά: Δημιουργικές εργασίες, σχολικά βιβλία, Ενιαίο Λύκειο

1. Πρόλογος

Από την εποχή του “*Orbis sensualium pictus*” του J. A. Comenius (1592-1670) αναδείχτηκε η σπουδαιότητα του σχολικού βιβλίου και εκδόθηκαν τα πρώτα εικονογραφημένα διδακτικά βιβλία (Καψάλης και Χαραλάμπους 1995, Πυργιωτάκης 2008, Κογκούλης 1997). Κατά τον Πυργιωτάκη (2008) «...τα σχολικά εγχειρίδια έχουν μεγάλη σημασία και, εφόσον καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη σχολική εργασία, χρήζουν ιδιαίτερης μελέτης και προσοχής». Στην παρούσα εργασία μας πασχίζουμε να αναδείξουμε μία πρακτική παράμετρο της ερωτηματικής για το σχολικό βιβλίο και συγκεκριμένα να εισηγηθούμε σε συναδέλφους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ορισμένους τρόπους αξιοποίησης των σχολικών βιβλίων στις λεγόμενες *συνθετικές-δημιουργικές εργασίες*, που καθιερώθηκαν επίσημα από το 1998. Δεν θα προβούμε εδώ σε μια θεωρητική τεκμηρίωση του θέματός μας. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε ειδική έρευνα στο πλαίσιο της προβληματικής της Διδασκαλίας.

¹ Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνιολογίας και Περιβαλλοντικής-Δασικής Εκπαίδευσης
Τμήμα Δασολογίας και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

² Καθηγητής Παιδαγωγικής
ΑΣΠΑΙΤΕ - Πάτρα

Είναι, επίσης, αξιοσημείωτο ότι δεν υπάρχει ειδική βιβλιογραφία για το υπόψη θέμα των *συνθετικών εργασιών*. Το έργο των Καψάλη-Χαραλάμπους (1995), που εμπλουτίζει τον προβληματισμό μας για το σχολικό βιβλίο και ταξινομεί εξαιρετικά δημιουργικά τη θεσμική του εξέλιξη, είχε προηγηθεί. Αλλά και η συνεχώς ανανεούμενη, όσο και ενδελεχής, μελέτη του έργου του Comenius, που δεν φαίνεται να επιμένει στο θέμα σχολικό βιβλίο (δες ενδεικτικά: G.Bräuer 2008, 79ff), δεν διευκολύνει τον εντοπισμό ενός ομφάλιου λώρου των συνθετικών εργασιών, που αφορούν μαθητές Λυκείου, με την παράδοση του σχολικού βιβλίου. Εξ' άλλου, είναι διαπιστωμένο ότι δεν αναδεικνύεται ο ρόλος του σχολικού βιβλίου, οι συνθετικές εργασίες και η συνάρτησή τους με το αυτό και σε επίπεδο «στρατηγικών Διδασκαλίας» (δες: π.χ. Ματσαγγούρας 1998).

Από μια σειρά φανερών και αφανών αιτίων, αλλά και παρερμηνειών το σχολικό βιβλίο αντιμετωπίστηκε και εν πολλοίς συνεχίζει να αντιμετωπίζεται συχνά ως το «μαύρο πρόβατο» στην παιδαγωγική συζήτηση. Άλλοτε για την εμφανή αναχρονιστικότητά του ή την αισθητική, άλλοτε για την ιδεολογική σκέψη των συγγραφέων του και άλλοτε για την αντιπαιδαγωγική αποστήθισή του, που έχει επιβληθεί στους μαθητές, αλλά και εξαιτίας της κυριαρχίας των νέων τεχνολογιών στην εποχή μας, απαξιώθηκε από εκπαιδευτικούς και μαθητές, από κριτικούς της εκπαίδευσης και πάντως, δεν έτυχε ποτέ ευμενούς αντιμετώπισης. Θα άξιζε, πάντως, να αναλογιστούμε και μάλιστα σε συνάρτηση με τους κινδύνους που διατρέχει το σχολικό βιβλίο και επισημαίνει ο Πυργιωτάκης (2008) το εξής: τι ήταν αυτό που μας ώθησε εδώ και κάποια χρόνια να αγοράσουμε σε επανέκδοση το αξέχαστο αλφαβητάρι του Δημοτικού μας;

2. Το νομοθετικό πλαίσιο εκπόνησης δημιουργικών εργασιών στο Ενιαίο Λύκειο

Σύμφωνα με το νόμο πλαίσιο για το Ενιαίο Λύκειο οι δημιουργικές εργασίες «έχουν συνθετικό χαρακτήρα και επιδιώκουν την ανάπτυξη της δημιουργικής ικανότητας του μαθητή και γενικότερα την καλλιέργεια ερευνητικού πνεύματος και αναζήτησης στοιχείων από διαφορετικές πηγές και τελικής σύνθεσης των στοιχείων αυτών» (Π.Δ. 60, τ. Α', Φ.Ε.Κ. 65, 30/3/2006).

Τα θέματα των δημιουργικών εργασιών δίνονται από τους διδάσκοντες στους μαθητές ή προτείνονται από τους μαθητές και εγκρίνονται από τους διδάσκοντες. Στις τάξεις Α' και Β' Λυκείου μια τουλάχιστον δημιουργική εργασία σε ένα γραπτώς εξεταζόμενο μάθημα της επιλογής του μαθητή είναι υποχρεωτική. Στη Γ' Λυκείου η εκπόνηση δημιουργικών εργασιών είναι προαιρετική. Ο υπεύθυνος εκπαιδευτικός για την εποπτεία δημιουργικών εργασιών οργανώνει συζητήσεις με τους μαθητές και τους καθοδηγεί, όσον αφορά διαδικασίες έρευνας και χρήση πηγών.

Η υποχρεωτική δημιουργική εργασία βαθμολογείται από τον οικείο διδάσκοντα και συνεκτιμάται μόνο θετικά στην αξιολόγηση του μαθητή στο αντίστοιχο μάθημα κατά το τετράμηνο στο οποίο κατατίθεται. Αν μια εργασία καλύπτει και άλλα συγγενή μαθήματα λαμβάνεται υπόψη στην αξιολόγηση του μαθητή και στα μαθήματα αυτά και βαθμολογείται με συνεργασία των οικείων διδασκόντων. Οι μαθητές που συμμετείχαν στις συλλογικές εργασίες αξιολογούνται ισότιμα.

Οι μαθητές μπορούν να εκπονούν περισσότερες από μια δημιουργικές εργασίες. Η επίδοσή τους σε αυτές λαμβάνεται υπόψη στη βαθμολογία αυτών των μαθητών στα αντίστοιχα μαθήματα. Επιπλέον, αντίγραφα όλων αυτών των εργασιών φυλάσσονται στο φάκελο των μαθητών. Σε περιπτώσεις μη τήρησης τέτοιων φακέλων στο σχολείο γίνεται ενημέρωση όλων των διδασκόντων στο ίδιο τμήμα για την ολοκλήρωση των συμπληρωματικών αυτών δραστηριοτήτων των μαθητών.

Οι δημιουργικές εργασίες τις οποίες ο κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να εποπτεύσει ανά έτος δεν μπορεί να είναι λιγότερες από δέκα (10). Ο αριθμός αυτός μπορεί να είναι μικρότερος μόνο σε περιπτώσεις που υπάρχουν λιγότεροι ενδιαφερόμενοι μαθητές. Εάν για κάποιο αντικείμενο παρατηρείται υψηλή προτίμηση και ο οικείος διδάσκων αδυνατεί να ανταποκριθεί, τότε οι μαθητές ενθαρρύνονται να εκπονήσουν ομαδικές εργασίες. Εάν και μετά την παραπάνω προσπάθεια το πρόβλημα δεν λυθεί, τότε κάθε εκπαιδευτικός επιλέγει όσους μαθητές μπορεί να εποπτεύσει με κριτήρια που προσδιορίζει ο ίδιος. Για τους υπόλοιπους μαθητές αποφασίζει ο σύλλογος διδασκόντων, ο οποίος επιλέγει άλλους

διδάσκοντες ως εποπτεύοντες ανάλογα με τις εναλλακτικές προτιμήσεις των μαθητών στις δηλώσεις που έχουν υποβάλλει (Π.Δ. 60, τ. Α', Φ.Ε.Κ. 65, 30/3/2006).

Αν και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο συντάσσει και αποστέλλει στα σχολεία πίνακα ενδεικτικών δημιουργικών εργασιών κατά μάθημα, εντούτοις, όσον αφορά την επιλογή του θέματος της εργασίας ο νόμος δεν περιορίζει την ελευθερία του διδάσκοντα ή του μαθητή, εφόσον, βέβαια, το θέμα σχετίζεται με το αντίστοιχο μάθημα ή / και συγγενή μαθήματα του εγκεκριμένου προγράμματος σπουδών. Ελευθερία, επίσης, υπάρχει και στη χρήση των πηγών που θα χρησιμοποιηθούν για τη διεκπεραίωση της εργασίας. Μια από τις πηγές αυτές είναι και τα ίδια τα σχολικά βιβλία.

3. Μερικοί λόγοι για την αξιοποίηση των σχολικών βιβλίων

Οι λόγοι για τους οποίους τα σχολικά εγχειρίδια πρέπει να χρησιμοποιούνται ή να μπορούν να χρησιμοποιούνται για τη συγγραφή δημιουργικών εργασιών είναι πολλοί. Παραθέτουμε εδώ εννέα από αυτούς:

1. Οι μαθητές συνηθίζουν να διατηρούν τα βιβλία προηγούμενων τάξεων άφθαρτα. (Μανωλάς 1997). Το φαινόμενο της καταστροφής των σχολικών βιβλίων στο τέλος κάθε χρονιάς είναι γνωστό σε όλους και η καταπολέμησή του έχει πολλές φορές απασχολήσει την εκπαιδευτική και επιστημονική κοινότητα (Καυάλης και Χαραλάμπους 1995). Εάν οι μαθητές γνωρίζουν ότι τα βιβλία που τους διανέμονται κάθε χρονιά πιθανόν να τους φανούν χρήσιμα και στο μέλλον, τότε θα «αναγκαστούν» να τα διαφυλάξουν. Με αυτόν τον τρόπο το φαινόμενο της καταστροφής των σχολικών βιβλίων, αν δεν εξαλειφθεί τελείως, τουλάχιστον θα περιοριστεί.
2. Οι δημιουργικές εργασίες, λόγω του τρόπου προσέγγισης της γνώσης που προωθούν, δηλαδή σύνθεση και σχολιασμό και όχι απομνημόνευση, αποτελούν κίνητρο για να μελετούν οι μαθητές τα σχολικά τους βιβλία με περισσότερη ευχαρίστηση και ενδιαφέρον. Αυτό μπορεί να έχει ως συνέπεια τη μεγαλύτερη απόδοση των μαθητών στην τελική βαθμολογία.
3. Οι μαθητές μπορεί να πετύχουν μεγαλύτερη απόδοση και στη συγκεκριμένη εργασία (-ες) αλλά και στην τελική τους βαθμολογία και για έναν ακόμη λόγο: η γνώση που παράγεται από ήδη κερκτημένη γνώση και ευκολότερα παράγεται και μεγαλύτερο βάθος διαθέτει (Module 2: Helping people to learn 1991). Επιπλέον, φυσική συνέπεια της διαδικασίας αυτής είναι να αισθάνονται οι μαθητές λιγότερο άγχος και περισσότερη αυτοπεποίθηση, πράγμα που επίσης προωθεί τη βελτίωση της απόδοσης των μαθητών.
4. Η χρήση των σχολικών βιβλίων ως πηγών για δημιουργικές εργασίες σημαίνει, ταυτόχρονα, και επανέλεγχο του βαθμού εμπέδωσης της ήδη διδαχθείσης ύλης (Μανωλάς 1997). Αφού τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται αφορούν ύλη που διδάχθηκε στο παρελθόν, μέσω των δημιουργικών εργασιών είναι δυνατόν να εντοπιστούν (ή να εντοπιστούν εκ νέου) τα δυνατά και αδύνατα σημεία της επίδοσης του μαθητή. Εάν δεν υπάρχουν προβλήματα, τότε ο μαθητής πρέπει να ενθαρρυνθεί να συνεχίσει με τον ίδιο ρυθμό. Εάν όμως υπάρχουν, τότε η εργασία που εκπονήθηκε θα μπορούσε να αποτελέσει μια βάση για χρήσιμες παρατηρήσεις με στόχο τη βελτίωσή του.
5. Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας τους για δημιουργικές εργασίες οι μαθητές μπορούν να ζητήσουν βοήθεια και από άλλους καθηγητές, πράγμα που συμβάλλει στην προώθηση καλύτερων σχέσεων μεταξύ διδασκόντων και διδασκόμενων (Μανωλάς 1997).
6. Η επιλογή για δημιουργική εργασία ενός θέματος που αφορά κάποιο σοβαρό πρόβλημα της καθημερινής ζωής, π.χ. βία, ταυτόχρονα με την πολύπλευρη κάλυψη του προβλήματος αυτού, αλλά και άλλων προβλημάτων της καθημερινότητας στα σχολικά βιβλία, σημαίνει στην πράξη και δραστηριότητα πρόληψης ή / και καταπολέμησης αυτού ή των άλλων σοβαρών προβλημάτων της καθημερινής κοινωνίας. Εφόσον οι δημιουργικές εργασίες μπορούν να παρουσιάζονται μέσα στην

τάξη ή σε ειδική εκδήλωση κατά τάξη ή κατά σχολείο ή να δημοσιεύονται με όποιον άλλο τρόπο κρίνει πρόσφορο το κάθε Λύκειο (Π.Δ. 60, τ. Α', Φ.Ε.Κ. 65, 30/3/2006), τότε, η δημιουργική εργασία μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο αντιμετώπισης των προβλημάτων που μαστίζουν το σύγχρονο άνθρωπο. Επιπλέον, η δημοσιοποίηση που γίνεται ή προέρχεται από μαθητές είναι δυνατόν να έχει μεγαλύτερη απήχηση στο μαθητικό κόσμο ακριβώς επειδή γίνεται ή προέρχεται από συνομηλίκους και όχι ενήλικες (Goodman 1996).

7. Η χρησιμοποίηση των σχολικών βιβλίων ως πηγών για δημιουργικές εργασίες συμβάλλει στην αναβάθμιση της διδασκαλίας των αντίστοιχων μαθημάτων. Και αυτό, γιατί ο διδάσκων όχι μόνο θα αναγκάζεται να γνωρίζει συγκεκριμένες ενότητες σε μεγαλύτερο βάθος, απ' ό,τι συνήθως συμβαίνει, αλλά και θα χρειάζεται να αναβαθμίζει συνεχώς τις γνώσεις του για να ανταποκρίνεται ικανοποιητικά στις προκλήσεις που θα δημιουργούνται.
8. Οι δημιουργικές εργασίες που θα χρησιμοποιούν ως πηγές τα σχολικά βιβλία μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση των σχολικών βιβλίων στο μέλλον. Ο σχολιασμός και η ανάλυση του περιεχομένου τους από τους μαθητές (υπό την εποπτεία των καθηγητών τους) αποτελεί μορφή θετικής ή και αρνητικής ανατροφοδότησης για την ποιότητα του σχολικού βιβλίου. Μια ιδέα είναι να δημιουργηθεί ένα αρχείο σε κάποια υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας, ούτως ώστε ο κάθε συγγραφέας ή ερευνητής να μπορεί να έχει πρόσβαση σ' αυτές, σε περίπτωση που χρειάζεται να τις συμβουλευτεί.
9. Η αρχειοθέτηση των δημιουργικών εργασιών στις σχολικές βιβλιοθήκες θα συμβάλει στην αναβάθμιση της ιδέας της σχολικής βιβλιοθήκης. Ο εμπλουτισμός της σχολικής βιβλιοθήκης με τη δουλειά των ιδίων των μαθητών δημιουργεί ένα παραπάνω λόγο για να επισκέπτονται οι μαθητές τη βιβλιοθήκη του σχολείου τους. Μπορεί να θέλουν: α) να μελετήσουν παλαιότερες εργασίες, για να πάρουν ιδέες για τις δικές τους και β) να τις χρησιμοποιήσουν στις επαναλήψεις τους πριν τις εξετάσεις (Parsons 1980). Εφόσον οι εργασίες θα συνδέονται άμεσα με την εξεταστέα ύλη, οι εργασίες αυτές θα αποτελούν πολυτιμότερο βοήθημα επανάληψης ή εμπέδωσης της ύλης. Επιπλέον, οι επισκέψεις των μαθητών στη βιβλιοθήκη μπορεί να οδηγήσει και στη χρήση άλλου υλικού, π.χ. βιβλίων ή άρθρων που έχουν αρχειοθετηθεί εκεί (Μανωλάς 1996). Αυξάνεται, έτσι, ο αριθμός των μαθητών που θα χρησιμοποιεί τη βιβλιοθήκη, πράγμα που προωθεί το θεσμό της σχολικής βιβλιοθήκης καθαυτό, αλλά και την αγάπη για τη γνώση γενικότερα.

Από τη δεκαετία του 80 άρχισε να καθιερώνεται μια νέα αντίληψη για τα σχολικά εγχειρίδια, η οποία καλό είναι να συνεχιστεί. Αυτή η αντίληψη εκφράζει μια νέα παιδαγωγική φιλοσοφία, που θέλει την εκπαίδευση περισσότερο μαθητοκεντρική, σε σχέση με την παλαιά δογματική, αντιεπιστημονική και εγκυκλοπαιδική αντίληψη, που καλλιεργούσε τη μνημοτεχνική και επέβαλε παθητικότητα, πνευματική νωθρότητα και διδακτική μονομέρεια. (Μπενέκος 1985)

Πολλά από τα νέα σχολικά βιβλία είναι περισσότερο κατάλληλα για χρήση σε δημιουργικές εργασίες απ' ό,τι τα παλαιότερα. Για παράδειγμα, πολλά απ' αυτά περιέχουν περισσότερες ερωτήσεις που θα μπορούσαν να αποτελέσουν ταυτόχρονα και θέματα για δημιουργικές εργασίες, ή, περιέχουν περισσότερα παραθέματα, πράγμα που σημαίνει ότι προσφέρουν περισσότερο βιβλιογραφικό υλικό που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως πηγή από τους μαθητές.

4. Μερικά παραδείγματα

Όσο μας επιτρέπει το στενό πλαίσιο του παρόντος κειμένου θα δείξουμε, εντελώς επιγραμματικά, ορισμένα στοιχεία σχολικών βιβλίων του Ενιαίου Λυκείου, που μπορούν να αξιοποιηθούν από το μαθητή κατά τη συγγραφή εργασιών.

α. Κοινωνιολογία Γ' Λυκείου, Αθήνα ΟΕΔΒ.

Στις σελίδες 229-252 το σχολικό αυτό βιβλίο, ακολουθώντας σύγχρονες προδιαγραφές συγγραφής, παραθέτει *Γλωσσάρι, Βιβλιογραφία, Ευρετήριο όρων, Ευρετήριο ονομάτων καθώς και Πηγές Εικόπων*. Πρόκειται για μια εξαιρετικά ικανοποιητική έκδοση που παρέχει στο μαθητή μεγάλη ευκολία αναζήτησης περιεχομένων για εργασίες αναφορικά με το συγκεκριμένο μάθημα, ευκολία κατανόησης ορολογίας και αξιοποίησης, με τα ευρετήρια, των σχετικών σελίδων χωρίς απώλεια χρόνου. Εάν, για παράδειγμα, ο μαθητής αναλάβει εργασία για τον Αντόρνο έχει με οδηγό το ευρετήριο ονομάτων τη δυνατότητα να ανατρέξει στη σελίδα 223, όπου και θα βρει απάντηση στο ερώτημα τι έρευνα έκανε στις Η.Π.Α. ο συγκεκριμένος διανοούμενος (δες σελ.228), αλλά και σχετική βιβλιογραφία που έχει καταχωρήσει το σχολικό βιβλίο. Εξάλλου, εύστοχα επιλεγμένες βιβλιογραφικές πηγές, τοποθετημένες μέσα σε πλαίσιο (Παράδειγμα, στη σελίδα 112, Νόρμπερ Ελιας, Η εξέλιξη του πολιτισμού) προσφέρουν στον ερευνητή μαθητή δυνατότητα προβληματισμού και ερεθισμούς να ανατρέξει στο συγκεκριμένο βιβλίο για περισσότερη πληροφόρηση.

β. Αρχές φιλοσοφίας, Γ' Λυκείου, ΟΕΔΒ.

Δεν πρέπει να θεωρηθεί τυχαίο το γεγονός ότι συντάκτης αυτού του σχολικού βιβλίου είναι ο καθηγητής Θεοδόσιος Πελεγρίνης, που κατά κοινή ομολογία στο χώρο της φιλοσοφίας έχει να παρουσιάσει μεγάλο, διεθνώς αναγνωρίσιμο έργο. Ο μαθητής στο συγκεκριμένο βιβλίο και ειδικότερα στις σελίδες 160-166 έχει υπό μορφή Παραρτήματος 69 «Θέματα προς συζήτηση» που καλύπτουν την *Εισαγωγή* του βιβλίου καθώς και τα κεφάλαιά της, *Οντολογία-γνωσιολογία, Ηθική, Αισθητική*. Παρέχεται η δυνατότητα στο μαθητή να ανατρέξει σε σχετικές σελίδες του βιβλίου για να εμπεδώσει πληροφορίες αναγκαίες προς συζήτηση και κριτική αποτίμηση, αλλά και η δυνατότητα να αναπτύξει γραπτώς κάποια θέματα έχοντας αφορμή το σχολικό βιβλίο του. Εάν υποθέσουμε ότι ένας μαθητής αναλαμβάνει μια εργασία για το θέμα της γνώσης στον φιλόσοφο Καντ, το συγκεκριμένο σχολικό βιβλίο του δίνει μια πρώτη σαφή εικόνα στις σελίδες 56-60, από τις οποίες μπορεί εν συνέχεια να οδηγηθεί και σε συμπληρωματική βιβλιογραφία. Πρόκειται για το ακανθώδες θέμα των «Κατηγοριών» του Καντ, με τις οποίες όσοι έχουμε καταπιαστεί γνωρίζουμε πόσο δύσκολο θέμα είναι. Το σχολικό βιβλίο με τη σαφή παρουσίασή τους είναι αναγκαίο όχι μόνο για τους μαθητές, αλλά και για εμάς.

γ. Θέματα χριστιανικής Ηθικής, Γ' Λυκείου, ΟΕΔΒ

Το βιβλίο, που έχει συγγραφείς τον έγκριτο Καθηγητή κ. Μάριο Μπέγζο, καθώς και τον λίαν γνωστό στα βιβλιογραφικά δρώμενα Δρ Αθανάσιο Παπαθανασίου (έχει δε και την τύχη να έχει στο εξώφυλλο έργο του π. Σταμάτη Σκλήρη), είναι μια έκπληξη σε όσους έχουμε συνηθίσει σε αναχρονιστικά βιβλία θρησκευτικών που μας απωθούσαν και πολύ περισσότερο δεν συνεισέφεραν στην έρευνα. Διαπραγματεύεται θέματα επίκαιρα και εξαιρετικά σοβαρά για τους νέους, όπως ελευθερία, συνείδηση, ειρήνη, βία, βιολογική διάσταση στη ζωή του ανθρώπου, τεχνολογία, οικολογία, άγχος, μοναξιά, θάνατος κ.α. Ο μαθητής έχει τη διάθεσή του για όλα αυτά τα θέματα κείμενα-πηγές, θέματα προς συζήτηση και πλούσια εικονογράφηση, καθώς και βιβλιογραφία για τον διδάσκοντα. Έχει ένα, δυστυχώς, πολύ μικρό γλωσσάρι, αλλά πολύ καλές παραπομπές για σχολικό βιβλίο. Εάν ο μαθητής θέλει για παράδειγμα να γράψει κάτι για την Οικολογία μπορεί να αξιοποιήσει το συγκεκριμένο βιβλίο, ώστε να δώσει μια άλλη προοπτική στο θέμα, που την προσπερνούν οι ερευνητές: την θεολογική. Συγκεκριμένα στη σελίδα 146 κ.εξ ο μαθητής βρίσκει ένα απόσπασμα από ομιλία του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, που έγινε το 1998 σε εκδήλωση Ομογενών του Καναδά στους Καταρράκτες του Νιαγάρα. Ακολουθεί η τεχνολογική αφετηρία του οικολογικού προβλήματος και στη συνέχεια παρατίθεται η θεολογική υπέρβαση του οικολογικού προβλήματος. Χαρακτηριστική είναι και η εικόνα του Θεοφάνη (σελ.154). Όποιος, λοιπόν, ενδιαφέρεται να δει συμπυκνωμένη και κατανοητή την άποψη της Εκκλησίας για το οικολογικό πρόβλημα, μπορεί να ανατρέξει στο συγκεκριμένο σχολικό βιβλίο.

δ. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Γ τεύχος, Γ' Τάξη Λυκείου, ΟΕΔΒ.

Όπως και τα προηγούμενα βιβλία, έτσι και το συγκεκριμένο θέλει κάθε ένας να το κρατήσει στη βιβλιοθήκη του για πάντα. Γιατί χρειάζεται να ανατρέχει σ' αυτό κάθε φορά που διψά για λογοτεχνία.

Ο μαθητής μπορεί να το αξιοποιεί μελετώντας την πολύ κατατοπιστική εισαγωγή, το βίο του εκάστοτε συγγραφέα ή ποιητή, και τις σχετικές, εκάστοτε, ερωτήσεις. Δεν είμαστε, δυστυχώς, κατατοπισμένοι αναφορικά με την μεταπολεμική και σύγχρονη λογοτεχνία. Το σχολικό αυτό βιβλίο είναι ένα πολύτιμο εργαλείο και γι μας, όχι μόνο για το μαθητή. Δεν ξέρουμε πόσο προκλητικό ακούγεται, αλλά κάποιος εν ενεργεία εκπαιδευτικός ίσως να αγνοούν, ας πούμε, το όνομα, Γ. Χειμωνάς Αυτός ο Καβαλιώτης Νευρολόγος, Ψυχίατρος και νευρο-ψυχολόγος χάρη στο σχολικό βιβλίο γίνεται γνωστός στο μαθητή, στο δάσκαλο στο γονιό, στον κάθε προβληματισμένο άνθρωπο. Το διήγημά του *Ο βοηθός των θαμμένων*, αποτελεί μια πρώτη τάξεως ευκαιρία να ανατρέξει ο μαθητής και στα άλλα έργα του Χειμωνά που καταχωρούνται στη σελίδα 355. Πάντως το σχολικό αυτό βιβλίο, μαζί με το συνοδευτικό βιβλίο «Θεματικοί κύκλοι» συνιστά ένα βιβλιογραφικό πλούτο για πλειάδα θεμάτων.

ε. Έκθεση-Έκφραση, Τεύχος Γ', Γ Λυκείου, ΟΕΔΒ.

Για την πληθωρική επιστημονική προσωπικότητα του Χ. Τσολάκη δε χρειάζεται να σας καταπονούμε. Το γεγονός ότι το βιβλίο φέρει το όνομά του, μαζί όμως με εξαιρετικούς συναδέλφους του, είναι μια εγγύηση για τον αναγνώστη μαθητή. Εκείνο που το καθιστά, σε σχέση με το δικό μας θέμα ενδιαφέρον, είναι τούτο: καταχωρεί πληθώρα κειμένων και ντοκουμέντων για μια πληθώρα θεμάτων που αρχίζουν από τα ανθρώπινα δικαιώματα και φθάνουν μέχρι την απάντηση του Κολοκοτρώνη στον Ιμπραήμ. Ο μαθητής έχει ένα θησαυρό στα χέρια του και μπορεί να γράψει μια εργασία, ας πούμε για τον Ελύτη, ανατρέχοντας στη σελ. 152 κ.εξ. όπου έχει από τα «Ανοιχτά χαρτιά» του μεγάλου μας νομπελίστα ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα. Πόσοι μαθητές, αλλά και πόσοι από εμάς μελετούν τα πεζά του Ελύτη; Παρέχεται μια ευκαιρία να αναλάβει εργασία ο μαθητής σχετική με τα πεζά κείμενά του, τα *Ανοιχτά χαρτιά* και το *Εν λευκώ*.

στ. Ιστορία νεότερη και σύγχρονη Γ' Τάξη Λυκείου (δύο τέυχη), (Σκουλάτου-Δημακοπούλου-Κόνδη).

Δεν ενδιαφέρει εν προκειμένω εάν τα βιβλία αυτά έχουν αντικατασταθεί από εξίσου αξιόλογα. Η αναφορά μας γίνεται για το γεγονός ότι απετέλεσαν τομή στη μετάβαση από τα πληκτικά σχολικά βιβλία της Ιστορίας στη σύγχρονη βιβλιογραφική πρωτοπορία. Τα κείμενα που παραθέτουν αυτά τα βιβλία δίνουν τη δυνατότητα στο μαθητή να συντάξει εργασίες αξιοποιώντας τις πηγές. Στη σελίδα 256 του τόμου που καλύπτει την περίοδο 1789-1909, παρατίθεται κείμενο από την εφημερίδα «Σωτήρ»

(17.05.1834). Επεδίωκε να κάμψει την αντίσταση δύο δικαστών να συνεργήσουν σε δικαστικό έγκλημα. Πρόκειται για πηγή, που καταχωρεί ο Δ. Φωτιάδης στο βιβλίο του *Η δίκη του Κολοκοτρώνη*. Ο μαθητής που αναλαμβάνει σχετική εργασία, αλλά και κάθε ερευνητής, έχει μπροστά του ένα ντοκουμέντο που συνιστά εξαιρετική αφορμή για μια περισσότερο αντικειμενική πληροφόρηση. Τέτοιες πηγές θα ήταν μη προσπελάσιμες, εάν δεν υπήρχε αυτό το βιβλίο.

5. Επίλογος

Η παρούσα εργασία μας προφανώς δεν κάλυψε το θέμα της αξιοποίησης των σχολικών βιβλίων για συνθετικές-δημιουργικές εργασίες. Ωστόσο, έθεσε έναν προβληματισμό αναφορικά με το υπόψη θέμα, και ευελπιστούμε ότι θα συνεχιστεί αυτός ο προβληματισμός σε δύο επίπεδα, σε αυτό της «κειδικής» Διδακτικής και, πρωτίστως, σε διαθεματικό επίπεδο. Εκτιμούμε ότι είναι, συν τοις άλλοις, υπόθεση του διδάσκοντος να διακρίνει, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου που προσφέρει, τρόπους αξιοποίησης του σχολικού βιβλίου για τις συνθετικές-δημιουργικές εργασίες. Επιβάλλεται επίσης να δούμε, εάν το σχολικό βιβλίο προσφέρεται και για άλλου είδους εργασίες των μαθητών. Ενδεικτικά, εκτιμούμε ότι το βιβλίο της Ιστορίας μπορεί να λειτουργήσει ως μέσον και πύξίδα ανίχνευσης των ιστορικών γεγονότων, που αφορούν τον τόπο καταγωγής, διαβίωσης και φοίτησης των παιδιών. Η αυτενέργεια και η κριτική ικανότητα των μαθητών ασκούνται με έναν εξόχως παιδαγωγικό τρόπο και μέσα από το σχολικό βιβλίο, αρκεί να αποκαταστήσουμε τη χαμένη «τιμή» του.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Goodman, N. (1996). Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Κορφή.

Καψάλης, Α., Χαραλάμπους, Δ. (1995). Σχολικά Εγχειρίδια: Θεσμική Εξέλιξη και Σύγχρονη Προβληματική, Αθήνα: Εκδόσεις Έκφραση.

Κογκούλης, Ι. (1997). Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη.

Μανωλάς, Ε. Ι. (1997). Συνθετικές Εργασίες και Σχολικά Βιβλία. Η Καθημερινή, 27 Νοεμβρίου.

Μανωλάς, Ε. Ι. (1996). Σχολικές Βιβλιοθήκες. Η Καθημερινή, 19 Απριλίου.

Ματσαγγούρας, Η. (1998). Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας: Τόμος Β΄: Στρατηγικές Διδασκαλίας. Από την Πληροφόρηση στην Κριτική Σκέψη, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Μπενέκος, Α. (1985). Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα και Βιβλία και η Μελέτη Περιβάλλοντος. Επιστημονικό Βήμα Δασκάλου, Ειδική Έκδοση, 1985 (6), (77-122).

Π.Δ. 60 τ. Α΄ Φ.Ε.Κ. 65, 30/3/2006, Αξιολόγηση των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου.

Πυργιωτάκης, Ι. (2008). Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη, 12^η Έκδοση, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2008.

Ξενόγλωσση

Bräuer, G., Die Comenius-Jahrbücher (1993-2006). In: *Studia Comeniana et Historica* 38(2008), 763-786.

Module 2: Helping People to Learn (1991). Slough: Polytechnic of West London.

Parsons, C. (1980). *How to Study Effectively*, London: Arrow Books.